

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ANGER / ГНІВ У СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЗІ

Статтю присвячено аналізу засобів мовної репрезентації емоційного концепту ANGER / ГНІВ у прозових творах сучасних американських письменників. Висвітлено психологічні особливості емоції гніву та визначено корпус мовних одиниць на позначення емоційного концепту ANGER / ГНІВ у сучасному американському варіанті англійської мови. Класифікація останніх подається з огляду на сучасні тенденції у дослідженні вербальних засобів експлікації емоційних концептів, які класифікуються на прямі номінанти, дескриптори та експліканти.

Загальна антропоцентрична спрямованість лінгвістичних досліджень, а також всезростаючий інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників до емоційної сфери людини (М. Красавський, В. Шаховський, А. Вежбицька, О. Борисов та ін.) призвів до появи у науці нової галузі мовознавства – емотіології або лінгвістики емоцій. Серед аспектів, які визначили розвиток деяких пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики емоцій можна виокремити: лінгвокультурологію емоцій, концептологію емоцій, гендерну емотіологію, когнітивно-дискурсивну емотіологію, емотивність тексту, емотивну лакунарність в міжкультурній комунікації та багато інших, які вирішують проблеми реалізації емоцій в мові, динаміку мовного коду, механізми декодування власних емоцій та емоцій інших людей в процесі комунікації [1: 20-21]. Важливе місце серед проблем лінгвістики емоцій належить особливостям вербалізації емоційних концептів, що визначає актуальність цієї роботи.

Стрижневим поняттям в емотіології є "емоційний концепт", яке розуміється як "етнічно, культурно зумовлене, складне структурно-смісловне, як правило, лексично та / або фразеологічно вербалізоване утворення, яке базується на понятійній основі, охоплює окрім поняття, образ та оцінку, та функціонально замінює людині в процесі рефлексії та комунікації безліч однопорядкових предметів (в широкому смислі слова), які викликають пристрасне відношення до них людини" [2: 49]. Першою важливою умовою появи емоційних концептів, які першочергово існують в понятійній формі, М. О. Красавський вважає, спільну для колективу діяльність; іншою – соціалізацію особистості – процес, який відбувається на пізнішому етапі еволюції цивілізації *homo sapiens* (наприклад, економічні зміни) [2: 49-50]. Етнічна специфіка емоційних концептів зумовлюється традиціями, звичаями, особливостями побуту, стереотипами мислення, тобто тими соціо-культурно-психологічними характеристиками, які формуються протягом історичного розвитку етнічної спільноти [2: 53].

Іншим важливим питанням емотіології є вербалізація емоційного концепту. Емоційний концепт, як правило, есплікується засобами мови [2: 61]. Реалізація будь-якого емоційного концепту здійснюється трьома основними способами: прямою номінацією (наприклад, іменниками *гнів, страх, радість* в українській мові), дескрипцією (наприклад, *vor Zorn rot werden* в німецькій мові) та експлікацією (афективами, конотативами та потенціативами) за допомогою номінативних лексичних та фразеологічних одиниць певної мови [1: 75-77; 2: 86-87].

Незважаючи на достатньо розроблену у лінгвістиці класифікацію засобів вербалізації емоційних концептів, актуальними все ж таки залишаються проблеми мовної реалізації окремих емотивних концептів з урахуванням індивідуально-психологічних та соціально-культурних аспектів в англомовному художньому дискурсі.

Метою дослідження даної статті є аналіз засобів мовної реалізації концепту ANGER / ГНІВ в сучасному американському варіанті англійської мови. Для досягнення цієї мети у статті поставлено та послідовно вирішено такі **завдання**: описати психологічні особливості емоції гніву; визначити корпус мовних одиниць, які використовуються авторами сучасних прозових творів для реалізації значення гніву.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що дане дослідження відповідає сучасним тенденціям лінгвістичних досліджень у сфері концептуалізації емоцій та робить внесок у подальше дослідження мовних засобів реалізації емоційних концептів за допомогою методу текстоцентричного аналізу.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що одержані результати можуть бути використані у викладанні курсів лексикології англійської мови, загального мовознавства, теорії та інтерпретації тексту.

Психологічна наука тлумачить гнів як негативну емоцію, яка пов'язана з відчуттям образи, несправедливості, морального болю [3: 241; 4: 421]. Переживання гніву супроводжується зміною кольору обличчя (від червоного до білого), напруженням вен на чолі та шиї, розширенням ніздрів, зведенням брів один до одного, міцним стисненням вуст, гучним мовленням, мобілізацією сил для боротьби або нападу [5: 501; 6: 182].

Причинно-наслідковий сценарій виникнення та розвитку емоції гніву, який визначає структуру тлумачення концепту ANGER / ГНІВ полягає у наступному: кривдник роздратував особу – фізіологічні та поведінкові реакції людини – людина намагається стримати свій гнів – інтенсивність переживання досягає критичної межі, коли людина втрачає контроль над гнівом – покарання: дії індивіда спрямовані проти кривдника [7: 142].

Аналіз мовних засобів репрезентації концепту ANGER / ГНІВ у прозових творах сучасних американських письменників свідчать про те, що номінативне поле концепту ANGER / ГНІВ у сучасному американському варіанті англійської мови репрезентоване мовними одиницями, які: прямо називають емоцію гніву та вказують на її причини, описують психофізіологічні симптоми гніву, а також позначають вербальну реакцію людини у стані гніву.

Прямі номінації емоції гніву охоплюють чотири лексико-граматичні класи: а) іменники: *anger, rage, fury, outrage, annoyance, wrath, indignation, resentment, irritation, temper, grudge, huff, frustration, exasperation, bitterness, hysteria, ire, slow burn, heat, tantrum, outbursts*; б) прикметники (в тому числі ад'єктивовані дієприкметники), які вживаються найчастіше у поєднанні з дієсловом *to be*: *angry, annoyed, mad, furious, angered, pissed, exasperated, pissed-off, outraged, bitter-faced, enraged, frustrated, indignant, resentful, semi-resentful, bitter, red-hot, fervent, irate, livid, riled, burned, fired-up*; в) прислівники: *angrily, grimly, fiercely, indignantly, maddeningly, furiously, hysterically, resentfully, irritably, wickedly, savagely, bitterly, impatiently*; г) дієслова: *to seethe, to steam, to resent, to fume, to fret*. Комунікативна лексика, яка прямо називає ANGER / ГНІВ репрезентована переважно іменником та прикметником, а також (у меншій кількості) прислівником. При цьому, лексема *anger* характеризується найбільшою частотою вживання (54).

Мовні одиниці, які називають причини емоції гніву, складають незначну кількість (13). Вони вказують на явище, суб'єкт або об'єкт, які викликають емоцію гніву та репрезентовані у сучасних американських прозових творах двома лексико-граматичними класами: дієсловами *to incense, to piss off, to annoy, to irk, to rile, to irritate, to anger* та прикметником *annoying*. Найбільшу частоту вживання серед них має дієслово *to annoy* (4), яке вказує на наступні причини гніву: а) захоплення однієї людини вчинками іншої: *David caught the admiration in her tone and it annoyed him for some reason he didn't understand* [8: 130]; б) прагнення суб'єкту гніву заволодіти цінною для особи річчю, наприклад, книгою: *Maya had grown up with the book, and her father was constantly repeating Sparrow's famous statement that Harlequins should "cultivate randomness". It annoyed her that Hollis was trying to take possession of this key part of her training* [9: 49]; в) поводження з людиною як із злочинцем: *Boone didn't mind being scanned by a machine, but it annoyed him to be treated like a criminal* [9: 230]; г) співи та молитви інших людей: *"But all this praying and singing business does get annoying. For a contemplative order, they talk a great deal"* [9: 211]; д) уникання одним суб'єктом іншого: *When there was still no answer, he said, "I know you hear me, Mr. Ricardi. If you make me come in there and get you, it'll annoy me...."* [10: 10].

За характером прояву симптоматичні вислови для опису емоції гніву в прозових творах сучасних американських письменників можна поділити на три групи: ті, які позначають вегетативні, акустичні та оптико-кінестетичні симптоми.

1. Вегетативні симптоми:

- нерегулярна робота серця: *He slammed his hand on the deck in frustration as tension throbbed in his neck* [8: 44];
- зміна циркуляції крові: *"You think that matters in the slightest? – I said, my face raw with anger* [12: 322];
- секреція адреналіну: *He'd been hit, but adrenaline was keeping the pain at bay* [8: 164];
- порушення ритму дихання: *Click. David's gut burned so fiercely he could barely breathe* [8: 263];
- посилення секреції екзокринними залозами: *It wasn't often Raoul lost his cool, but he was sweating and furious as he peeled away from the Sofitel in the yellow Firebird convertible he'd rented earlier from Avis* [8: 135];
- зміни у діяльності м'язової системи: *Crispin's muscles were locked in fury as DiStefano ripped into him* [8: 265];
- зміни у нервовій системі, які представлені нервовим сипанням ока: *I couldn't decide which was making my eye twitch more as we crawled across the span – the horns from the cars log jammed in both directions around us, or the ones honking from our driver's Spanish music Station* [12: 9].

2. Акустичні симптоми

- ритміко-інтонаційні зміни: *"Commander." The camerlegno's voice simmered with rage* [13: 175];
- звукові симптоми: *Screaming with rage, the killer lunged for her* [13: 490].

3. Оптико-кінестетичні симптоми:

- мімічні зміни: *"You know who I'm talking about." Banner tried to hold it back. He spoke through gritted teeth. "Tell me exactly what happened."* [11: 398];
- контакт очима: *He turned bright red, his eyes glittering with fury* [12: 338];

– опущені плечі та пришвидшена хода людини: *Drew Van Dyne was no student of body language, but man, Davis did not look like himself. His fists were clenched, his shoulders slumped, his feet in a fast shuffle mode* [11: 328];

– рухи руками: *Looking annoyed, she clapped her hands. "That's enough, you two. Can't you see we've got guests?"* [9: 167];

– дії з предметами: *"Take your seat and finish the job you were assigned." The door slammed behind him* [8: 266];

– рухи тіла та постанти: *"Go to hell..." Brian jumped forward and the bearded man fired his rifle* [9: 14].

Опис емоції гніву здійснюється американськими письменниками сучасних прозових творів переважно за допомогою мовних одиниць, які позначають оптико-кінестетичні та акустичні симптоми гніву, а також у меншій кількості – вегетативні симптоми. Найпоширенішими серед них є ритміко-інтонаційні та мімічні зміни. При цьому перші мають найбільшу частоту актуалізації.

Мовні одиниці, які позначають вербальну реакцію людини у стані гніву у прозових творах сучасних американських письменників можна об'єднати у три групи: вигуківі утворення, ненормативна лексика, вигуки-директиви.

1. Вигуківі утворення виступають в текстах як слова-речення або фрази-речення та пов'язані з релігійною тематикою: *"What?" – Clay asked. "What, for chrissake?"*. *He had felt an all too similar exasperated annoyance toward Sharon during the last year they'd actually lived together...* [10: 240].

2. Ненормативна лексика – це неприпустима та непристойна лексика, яка використовується носіями американського варіанту англійської мови для вираження емоції гніву: *"Fuck the coin, Harry," – Pratt said angrily* [14: 267].

3. Вигуки-директиви спрямовані на виконання певної дії суб'єктом гніву: *Randy shrugged Myron's hand away. "Get off me"* [11: 401].

У даному випадку переживання гніву в сучасних американських прозових творах супроводжується переважно ненормативною лексикою.

Отже, план вираження емоційного концепту ANGER / ГНІВ в сучасних американських прозових творах становлять мовні одиниці, які прямо називають емоцію гніву та вказують на її причини, описують психофізіологічні симптоми гніву та позначають вербальну реакцію людини у стані гніву. Весь корпус лексики на позначення концепту ANGER / ГНІВ представлений переважно лексикою, яка позначає вербальну реакцію людини у стані гніву (43 % від загальної кількості номінацій), що свідчить про високу емоційність представників американської спільноти, їхню здатність легко піддаватися емоції гніву та бурхливо її переживати.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у виявленні засобів мовного вираження інших емоційних концептів у художньому дискурсі та проведенні їхнього порівняльного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
2. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах : [монография] / Н. А. Красавский. – М. : Гнозис, 2008. – 374 с.
3. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
4. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – [3-е изд.]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 672 с.
5. Варій М. Й. Загальна психологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій. – [3-те вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
6. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – [2-е изд.] – СПб. : Питер, 2007. – 783 с.
7. Ungerer F. An introduction to Cognitive Linguistics / F. Ungerer, H.-J. Schmid. – Harlow : Pearson education Limited, 2006. – 384 p.
8. Gregory J. The Book of Names : [novel] / J. Gregory, K. Tintori. – New York : St. Martin's Paperbacks, 2008. – 341 p.
9. Hawks J. T. The Dark River : [novel] / J. T. Hawks. – New York : Vintage Books, 2008. – 414 p.
10. King S. Cell : [novel] / S. King. – New York : Pockey Star Books, 2006. – 450 p.
11. Coben H. Promise Me : [novel] / H. Coben. – New York : A Signet Book, 2007. – 504 p.
12. Patterson J. The Quickie : [novel] / J. Patterson. – New York : Grand Central Publishing, 2008. – 357 p.
13. Brown D. Angels and Demons: [novel] / D. Brown. – London : Corgi Books, 2001. – 620 p.
14. Connely M. Echo Park : [novel] / Michael Connelly. – New York : Warner Books, 2007. – 446 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Shakhovskiy V. I. Lingvisticheskaya teoriya emotsiy [The Linguistic Theory of Emotions] : [monografiya] / V. I. Shakhovskiy. – M. : Gnozis, 2008. – 416 s.
2. Krasavskiy N. A. Emotsionalnye kontsepty v nemetskoj i russkoj lingvokulturakh [Emotive Concepts in the German and Russian Linguistic Cultures] : [monografiia] / N. A. Krasavskiy. – M. : Gnozis, 2008. – 374 s.
3. Izard K. E. Psikhologiya emotsiy [Psychology of Emotions] / K. E. Izard. – SPb. : Piter, 2008. – 464 s.
4. Stolyarenko L. D. Osnovy psikhologii [Fundamental Psychology] / L. D. Stolyarenko. – [3-е изд.]. – Ростов-на-Дону : Feniks, 2000. – 672 s.

5. Variy M. Y. Zagal'na psyykologiya [General Psychology] : [pidruch. dlya stud. vushch. navch. zakl.] / M. Y. Variy. – [3-e vyd.]. – K. : Tsentr uchbovoy literatury, 2009. – 1007 s.
6. Il'in Ye. P. Emotsii i chuvstva [Emotions and Feelings] / Ye. P. Il'in. – [2-e izd.]. – SPb. : Piter, 2007. – 783 s.
7. Ungerer F. An introduction to Cognitive Linguistics / F. Ungerer, H.-J. Schmid. – Harlow : Pearson education Limited, 2006. – 384 p.
8. Gregory J. The Book of Names : [novel] / J. Gregory, K. Tintori. – New York : St. Martin's Paperbacks, 2008. – 341 p.
9. Hawks J. T. The Dark River : [novel] / J. T. Hawks. – New York : Vintage Books, 2008. – 414 p.
10. King S. Cell : [novel] / S. King. – New York : Pocket Star Books, 2006. – 450 p.
11. Coben H. Promise Me : [novel] / H. Coben. – New York : A Signet Book, 2007. – 504 p.
12. Patterson J. The Quickie : [novel] / J. Patterson. – New York : Grand Central Publishing, 2008. – 357 p.
13. Brown D. Angels and Demons : [novel] / D. Brown. – London : Corgi Books, 2001. – 620 p.
14. Connely M. Echo Park : [novel] / Michael Connelly. – New York : Warner Books, 2007. – 446 p.

Матеріал надійшов до редакції 26.01. 2012 р.

Шумейко О. В. Языковая реализация концепта ANGER / ГНЕВ в современной американской прозе.

Статья посвящена анализу средств языковой репрезентации эмоционального концепта ANGER / ГНЕВ в прозаических произведениях современных американских писателей. Рассмотрены психологические особенности эмоции гнева и определен корпус языковых единиц на обозначение эмоционального концепта ANGER / ГНЕВ в современном американском варианте английского языка. Классификация последних представлена с учетом современных тенденций в исследовании вербальных средств экспликации эмоциональных концептов, которые классифицируются на прямые номинанты, дескрипторы и экспликанты.

Shumeiko O. V. The Verbal Realization of the Concept ANGER in the Modern American Prose.

The article deals with the analysis of the means of the emotive concept ANGER verbal representation in the prosaic works by the modern American writers. The psychological distinctive features of the anger emotion are examined and the linguistic units that denote the emotive concept ANGER in the modern American English are determined in this article. The classification of the latter is suggested, taking into account the present tendencies in the research of the verbal means of emotive concepts explication, which are classified into those, which nominate directly, describe and express emotions. It has been revealed that comparatively the third class of the linguistic units is often used to express ANGER in the modern American English that indicates the violent emotional experience of anger by the Americans.